

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Linnea Sitell

Försök till grooming?

En rättsdogmatisk undersökning av möjligheterna att straffbelägga sexuell grooming på försöksstadiet

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin: HT23

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING.....	3
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING.....	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Avgränsningar	8
1.4 Metod och material.....	9
1.5 Terminologi.....	11
1.6 Teoretiska utgångspunkter	11
1.6.1 Rättssäkerhet	11
1.6.2 Barnperspektivet	12
1.7 Forskningsläge	13
1.8 Disposition	13
2 FÖRSÖK TILL BROTT	15
2.1 Introduktion till försöksregleringen.....	15
2.1.1 Uppsåt vid oavslutade försök	15
2.1.2 Påbörjat utförande av brottet	15
2.1.3 Fara för brottets fullbordan	16
3 SEXUELL GROOMING.....	18
3.1 Vad är sexuell grooming?	18
3.2 Gällande rätt.....	19
3.2.1 Brottsbalkens reglering av grooming	19
3.2.2 Lanzarotekonventionen	21
3.3 Barns utsatthet i groomingprocessen	22
4 ANALYS.....	23
4.1 Allmänt	23
4.2 Försöksbrottets struktur relaterat till kontaktbrottet 6 kap. 10a § BrB	23

4.2.1	Kupering av gärningen.....	23
4.2.2	Uppsåt	23
4.2.3	Försökspunkt.....	24
4.2.4	Fara	26
4.3	Barnrättsperspektiv och rättssäkerhet	27
5	SLUTSATSER.....	29
5.1	Är det förenligt med den straffrättsliga försökläran att straffbelägga kontaktbrottet på försöksstadiet?	29
5.2	Hur kan ett sådant försöksbrott motiveras utifrån ett barnrättsperspektiv?	30
5.3	Vägen framåt.....	31
	REFERENS- OCH LITTERATURLISTA	32

Summary

The crime of *contact with a child for sexual purposes* is governed by Chapter 6, paragraph 10a of the Swedish Criminal Code and regulates the situation when an adult, in contact with a child under the age of 15, proposes or agrees to meet with the child for the purpose of committing certain sexual offenses listed in the paragraph.

The provision has shown a lack of ability to result in prosecution. One of the explanations for this is the difficulty of detecting the crime at a time when all the requirements of Chapter 6, paragraph 10a are met but a meeting has not yet taken place. This raises the question of whether it would be possible to have an earlier entry of liability, which in turn would increase the chances of prosecution before a meeting has taken place.

One possible solution to the problem is to introduce criminal liability at the attempt stage. The crime of *contact with a child for sexual purposes* is, unlike many other crimes in Chapter 6 of the Swedish Criminal Code, not punishable at the attempt stage. The purpose of this paper is to examine whether it is possible to impose attempt liability for the crime and thus enable criminal liability at an earlier stage. This is done against the background of the general construction of the attempt crime. The purpose is fulfilled by answering the following questions: *Is it compatible with the attempt theory of criminal law to criminalize the contact offence at the attempt stage?* and *how can such a proposal be justified from a child perspective?*

The study is influenced by a clear child perspective but also discusses the protection of legal certainty with regard to the criminal suspect. In the analysis, the paper concludes that the balance between children's right to protection against sexual abuse and the interest of legal certainty for adults suspected of crime gives rise to difficult assessment issues. However, the paper also concludes that the child perspective should be able to justify an extended criminalization through the introduction of an attempt crime. This is the case even if it means that the suspect's legal certainty must take a step back in favour of the protection of children.

According to the paper's analysis, assessing the existence of an attempted crime should generally not pose any technical problems in relation to the crime of *contact with children for sexual purposes*. The assessment of whether excessive intent exists and how high the plausibility requirement should be in relation to the evaluation of the existence of danger may give rise to somewhat more difficult assessments. However, it is the view of the paper, that this doesn't need to be an obstacle to the introduction of an attempt crime in relation to the crime of *contact with children for sexual purposes*.

Finally, the paper concludes that, while concluding that the contact offense is compatible with the structure of the attempt offense and that such an offense may well be justified from a child's perspective, some further research is required to draw more far-reaching conclusions about the suitability of an attempt offense of this type.

Sammanfattning

Brottet *kontakt med barn i sexuellt syfte* regleras i 6 kap. 10a§ BrB och tar sikte på situationen när en vuxen, i kontakt med ett barn under 15 år, föreslår eller stämmer träff med barnet i syfte att begå vissa i paragrafen uppräknade sexualbrott.

Bestämmelsen har visat på en bristande förmåga att resultera i lagföring. En förklaring till detta är svårigheterna att upptäcka brottet vid en tidpunkt då samtliga rekvisit i 6 kap. 10a§ är uppfyllda men en träff ännu inte ägt rum. Det nämnda väcker frågan om det skulle vara möjligt med ett tidigarelagt ansvarsinträde som i sin tur skulle öka möjligheterna till lagföring innan en träff ägt rum.

En möjlig lösning på problemet är att införa straffansvar på försöksstadiet. Brottet *kontakt med barn i sexuellt syfte* är, till skillnad från många andra brott i 6 kap. BrB, inte straffbelagt på försöksstadiet. Uppsatsens syfte är att undersöka om det är möjligt att ålägga ett försöksansvar för brottet och på så sätt möjliggöra straffansvar på ett tidigare stadie. Detta görs mot bakgrund av försöksbrottets konstruktion. Syftet uppfylls genom att följande frågeställningar besvaras: *Är det förenligt med den straffrättsliga försöksläran att straffbelägga kontaktbrottet på försöksstadiet? Och Hur kan ett sådant förslag motiveras utifrån ett barnperspektiv?*

Undersökningen präglas av ett tydligt barnperspektiv men diskuterar även rättssäkerhet med avseende på den brottsmisstänkte. I analysen kommer uppsatsen fram till att avvägningen mellan barns rätt till skydd mot sexuella övergrepp och rättssäkerheten för brottsmisstänkta vuxna resulterat i svåra bedömningar. Uppsatsen landar dock i slutsatsen att barnperspektivet torde kunna användas för att motivera en, genom införandet av ett försöksbrott, utvidgad kriminalisering. Detta även om det innebär att den brottsmisstänkta rättssäkerhet får stå tillbaka till förmån för skyddet av barn.

Att göra en försöksbedömning av kontaktbrottet torde, enligt uppsatsens analys, generellt sett inte vålla några större tekniska problem. Bedömningen av

huruvida överskjutande uppsåt föreligger samt hur högt plausibilitetskravet ska vara i förhållande till farebedömningen kan ge upphov till något svårare bedömningar men utgör, enligt uppsatsen, inte något hinder mot införandet av ett försöksbrott.

Avslutningsvis konstaterar uppsatsen att det, trots att slutsatsen blir att kontaktbrottet är kompatibelt med försöksbrottets struktur och att ett sådant brott väl kan motiveras av ett barnperspektiv, krävs viss ytterligare forskning för att dra mer långtgående slutsatser kring huruvida införandet av ett försöksbrott av denna typ är lämpligt.

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter
BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande Rådet
Lanzarotekonventionen	Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Att utsätta barn för sexualbrott och andra sexuella kränkningar är ett extremt uttryck för bristen på respekt för andra människors sexuella självbestämmanderätt och integritet.¹ Grooming, eller *kontakt med barn i sexuellt syfte* regleras i 6 kap. 10a§ BrB och åsyftar situationen när en vuxen tar kontakt med ett barn i syfte att utsätta barnet för ett sexuellt övergrepp.

Brottet *kontakt med barn i sexuellt syfte* har funnits sedan år 2009 och fick sin nuvarande lydelse 2018. Enligt en undersökning genomförd av Brå är det få som lagförts för brottet. Under perioden 2009–2013² anmäldes 614 brott mot bestämmelsen om *kontakt med barn i sexuellt syfte*, endast fem ledde till lagföring. Den stora skillnaden mellan antalet brottsanmälningar och lagföringar³ kan, enligt Brå, delvis förklaras av att majoriteten av anmälningarna som inte ledde till åtal inte uppfyllde brottsrekvisiten⁴. I de fall där samtliga brottsrekvisit varit uppfyllda har, i en majoritet⁵ av fallen, fysiska möten mellan barn och gärningsman ägt rum innan polisanmälan gjorts.⁶ Detta visar på svårigheterna i att upptäcka brottet vid rätt tidpunkt⁷ vilket i sin tur visar på svårigheterna att tillämpa bestämmelsen i praktiken.⁸

¹ Dir. 2022:7 s. 2 *Barns skydd mot sexuella kränkningar samt vissa frågor om brott mot kvinnor och äldre*.

² För diskussion om materialets tillämplighet vid tidpunkten för uppsatsens författande se avsnitt 1.4.

³ Brottsförebyggande rådet, Rapport 2013:14 *Bestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte* s. 57.

⁴ *Ibid* s. 59.

⁵ 32 av de 40 fall som uppfyllde alla brottsrekvisiten anmäldes till polisen först *efter* att en fysisk träff ägt rum.

⁶ Brå rapport 2013:14 s. 60.

⁷ Med ”rätt tidpunkt” avses här tidpunkten då samtliga brottsrekvisit i 6 kap 10a§ BrB är uppfyllda men de ingen träff ännu ägt rum (online eller offline).

⁸ Brå rapport 2013:14 s. 61.

Detta väcker frågan om lagstiftaren gjort tillräckligt för att förhindra att barn utsätts för denna typ av övergrepp. Sedan 1 januari 2020 gäller FN:s konvention om barns rättigheter som lag i Sverige.⁹ I barnkonventionen stadgas i artikel 34 att konventionsstaterna åtar sig att vidta alla lämpliga nationella, bilaterala och multilaterala åtgärder för att förhindra att ett barn förmås eller tvingas delta i en olaglig sexuell handling.

I Lanzarotekonventionen, som sedan 2013 är ratificerad av Sverige, stadgas i artikel 24 att *försök* till grooming ska vara straffbart. Artikel 24 har inte ratificerats av Sverige.¹⁰ Sverige har alltså inget åtagande att införa ett sådant brott i svensk rätt. Kontaktbrottet är, till skillnad från flera andra brott i brottsbalkens sjätte kapitel, *inte* straffbart på försöksstadiet enligt 6 kap. 15§ BrB.

Varför kontaktbrottet inte är straffbelagd på försöksstadiet behandlas endast mycket kortfattat i de tillgängliga förarbetena. När artikel 24 i Lanzarotekonventionen undantogs från ratificering skedde det med förklaringen att brottet i praktiken redan utgör en slags förberedelse och att en försökskriminalisering skulle vara för långtgående¹¹. En liknande bedömning görs i propositionen till 6 kap 10a§ BrB¹².

Mot bakgrund av artikel 34 i barnkonventionen måste alla lämpliga åtgärder vidtas. Att enbart konstatera att det inte finns skäl att införa ett försöksbrott är inte en tillräcklig förklaring till att inte vidta dessa lagstiftningsåtgärder. Uppsatsen ämnar genomföra en mer ingående undersökning av detta eftersom det är uppsatsens uppfattning att alla möjliga åtgärder måste undersökas ordentligt.

⁹ Barnkonventionen infördes som lag i Sverige genom Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

¹⁰ SÖ 2013:16 s. 1.

¹¹ Prop. 2012/13:111 s. 87.

¹² Prop. 2008/09:149 s. 33 – 34.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka om det är möjligt med en mer långtgående kriminalisering av groomingbrottet. Uppsatsens avsikt är att undersöka om det är möjligt att ålägga ett försöksansvar för brottet och därmed möjliggöra straffansvar på ett tidigare stadie. Detta görs mot bakgrund av försöksbrottets konstruktion. Syftet uppfylls genom att följande frågeställningar besvaras:

- i. *Är det förenligt med den straffrättsliga försökläran att straffbelägga kontaktbrottet på försöksstadiet?*
- ii. *Hur kan ett sådant förslag motiveras utifrån ett barnperspektiv?*

1.3 Avgränsningar

Uppsatsen diskuterar kontaktförsök på internet. Detta innebär, trots att kontaktbrottsparagrafen i brottsbalken är teknikneutral, att lagstiftningens tillämplighet och konsekvenser på kontakter som företas offline (på exempelvis fritidsaktiviteter, familjesammankomster, etcetera) inte kommer att behandlas i uppsatsen.¹³ Avgränsningen görs mot bakgrund av att Lanzarotekonventionens artikel 23 om *Kontaktsökning med barn i sexuellt syfte* endast omfattar kontakter genom informations- och kommunikationsteknik. Att enbart diskutera kontakter som företas online gör diskussionen lättare att relatera till de olika regelverken och skapar en större tydlighet i texten.

I avsnitt 3.2.2 diskuteras Lanzarotekonventionen som reglerar grooming på nätet. Det finns många internationella överenskommelser på området och uppsatsen saknar utrymme att behandla alla. Avgränsningen till Lanzarotekonventionen har gjorts på grund av dess relevans för uppsatsens syfte att undersöka möjligheterna till införandet av ett försöksbrott. Lanzarotekonventionen blir relevant specifikt eftersom den innehåller en bestämmelse om *försök* till sexuella kontakter med barn på nätet¹⁴.

¹³ Jfr. Ds 2007:13 s. 122 – 123.

¹⁴ Se avsnitt 3.2.1.

Brottet *sexuellt ofredande*, som kan aktualiseras exempelvis i situationer när en vuxen använder sig av ett grovt sexualiserat språk i konversationer med barn online, kommer inte att behandlas i uppsatsen. Hur sexuellt ofredande förhåller sig till groomingbrottet har diskuterats i promemorior och remissvar¹⁵ men saknar direkt relevans för besvarandet av frågeställningarna.

Vad gäller de brott som räknas upp i 6 kap. 10a § BrB så kommer dessa endast att behandlas översiktligt och i den mån det har ett klargörande syfte i förhållande till frågeställningen.

När försöksbrottets struktur behandlas kommer detta att göras i förhållande till oavslutade försök. Avslutade försök har avgränsats bort eftersom försök till grooming, i normalfallet, torde kuperas innan gärningsmannen gjort allt som ankommer på honom för att brottsrekvisiten ska uppfyllas.

I en diskussion där nya lagstiftningslösningar föreslås eller analyseras kan det uppfattas som näraliggande att diskutera generella principer om grunderna för kriminalisering. Uppsatsen syftar dock på att undersöka kontaktbrottets förenlighet med den straffrättsliga försöksläran snarare än att diskutera den utökade kriminaliseringen som sådan.

1.4 Metod och material

Uppsatsens frågeställning besvaras med hjälp av rättsdogmatisk metod. För metodologisk tydlighet presenteras metodens huvuddrag nedan. Presentationen är inte tänkt att vara heltäckande utan fokus kommer att ligga på metodens relevans i förhållande till besvarandet av frågeställningarna.

Inledningsvis framställs gällande rätt, i detta syfte kommer rättsdogmatisk metod att användas. Den rättsdogmatiska metoden söker svar på frågor om gällande rätt i lagstiftning, lagförarbeten, rättspraxis och i viss utsträckning juridisk litteratur.¹⁶ Den juridiska litteraturen (eller doktrinen) används för att ge en tydlig och systematiserad överblick över den svenska försöksläran.

¹⁵ Se exempelvis Ds 2015:49 s. 8 och Prop. 2016/17:214 s. 8.

¹⁶ Kleineman (2018) s. 21.

I samband med framställningen av gällande rätt undersöks närmare groomingens innebörd och barns utsatthet i denna. Till detta används viss icke-juridisk litteratur. Dessa källor används inte för att fastställa gällande rätt utan för att tillhandahålla bakgrund och bredda analysen.

För att uppfylla uppsatsens syfte behöver uppgiften vidgas från att enbart tillhandahålla en framställning av gällande rätt till att även analysera den och diskutera möjliga förändringar. För detta lämpar sig den rättsdogmatiska analysen väl eftersom den erbjuder möjlighet att undersöka vilka lösningar på ett problem som är tillåtna i det juridiska systemet.¹⁷

Doktrinen erbjuder en möjlighet att fördjupa diskussionen om regelsystemets karaktär och dess eventuella brister och har därmed en särställning i förhållande till den rättsdogmatiska analysen.¹⁸ En användning av material utöver förarbeten och praxis blir nödvändigt eftersom uppfyllandet av uppsatsens syfte kräver en förståelse för barns utsatthet i groomingprocessen och ett kritiskt förhållningsätt till rätten. I denna del används därför departementspromemorior, remissvar och viss icke-juridisk doktrin för att ge analysen djup och perspektiv.

En återkommande utmaning i förhållande till den rättsdogmatiska analysen är hur objektivt författaren ska förhålla sig till gällande rätt (och de eventuella föreslagna lösningarna). Detta resulterar i krav på tydlighet kring utgångspunkterna för argumentationen.¹⁹ I denna uppsats presenteras undersökningens utgångspunkter i avsnitt 1.6.

Statistiken från Brå som diskuteras i del 1.1 hänför sig till en undersökning genomförd år 2013. Trots att undersökningen genomfördes innan 6 kap. 10 a § BrB fått sin nuvarande lydelse har jag valt att använda mig av materialet. Detta motiveras med att ingen nyare statistik finns samt att jag finner det rimligt att göra antagandet att statistiken till stor del fortfarande (år 2023) återspeglar kontaktbrottets faktiska verkningar.

¹⁷ Ibid. s. 36 – 37.

¹⁸ Ibid. s. 37.

¹⁹ Ibid. s. 37.

Ett problem som identifierats i materialet är att begreppet ”rättssäkerhet” inte definieras i de propositioner, myndighetskrivningar och PM där begreppet ändå behandlas. Begreppet rättssäkerhet används i olika bemärkelser i olika sammanhang vilket bidrar till en viss betydelseglidning när de olika källorna fogas samman till en diskussion. Uppsatsens förståelse av begreppet förtydligas i avsnitt 1.6.1 och det är enligt denna definition som begreppet förstås genom hela uppsatsen.

1.5 Terminologi

I uppsatsen används begreppet *grooming* synonymt med den process genom vilken en vuxen förövare genom kontakt via internet bryter ned ett barns motstånd till att medverka i sexuella handlingar.²⁰ Begreppet *grooming* används även som alternativ benämning på brott mot 6 kap. 10a § BrB.²¹ Som benämning på 6 kap. 10a § BrB används även *kontaktbrottet*.

1.6 Teoretiska utgångspunkter

1.6.1 Rättssäkerhet

Begreppet rättssäkerhet är omdiskuterat och saknar en tydlig definition. Till de vanligaste uppfattningarna om rättssäkerhet hör bland annat Åke Frändbergs uppfattning om rättssäkerhet som *rättsligt grundad förutsebarhet*.²² Ytterligare en vanlig tolkning av begreppet är Alexander Peczeniks uppfattning att rättsäkerhetsbegreppet bör delas in i en *formell* och en *materiell* del.²³ För uppsatsens vidkommande kommer Alexander Peczeniks definition av begreppet att användas.

Den *formella* rättssäkerheten innebär, något förenklat, att rättsliga beslut ska vara förutsebara och fattas med stöd i lag.²⁴ Den *materiella* rättssäkerheten innebär, utöver ett krav på förutsebarhet i rättstillämpningen, att myndighetsutövning och rättskipning ska ske genom en ”*förnuftig avvägning mellan*

²⁰ Jfr. Christianson & Rogland (2016) s. 9.

²¹ Jfr. Brå rapport 2013:14 s. 5.

²² Frändberg (2000) s. 269 – 280.

²³ Peczenik (1995) s. 89 – 92.

²⁴ Ibid. s. 84.

hänsynen till den på rättsnormerna baserade förutsebarheten och andra etiska värden".²⁵ Även om en mer konkret definition av vad som avses med dessa etiska värden kritiseras av Peczenik²⁶ anser jag att viss exemplifiering av vad som avses med etiska värden kan underlätta förståelsen. Kroppslig integritet, personlig rörelsefrihet, yttrandefrihet, förenings- och församlingsfrihet och egendom torde vara exempel på sådana etiska värden som avses i teoribildningen.²⁷

Här ska poängteras att rättssäkerhetsaspekter, trots att de främst lyfts som ett motstående intresse i förhållande till barnperspektivet, även innefattar barns (i detta fall brottsoffrens) rättssäkerhet och rättstrygghet. Barns rättssäkerhet kommer dock att behandlas som en aspekt av barnperspektivet. När begreppet "rättssäkerhet" används avses den misstänkte gärningsmannens rättssäkerhet.

1.6.2 Barnperspektivet

Inledningsvis kan konstateras att *barnperspektiv* och *barnrättsperspektiv* inte nödvändigtvis är att se som synonymer. *Barnperspektivet* handlar mestadels om att anamma en syn på barn som fullvärdiga medborgare och rättighetsbärare. Att anta ett barnperspektiv handlar om såväl attityder som arbetssätt och kunskap. *Barnrättsperspektivet* får, genom sitt fokus på barns rättigheter, anses ha en något snävare betydelse. Detta mer rättsliga perspektiv handlar om att, i varje beslut eller åtgärd som påverkar barn, ta hänsyn till och säkerställa efterlevnaden av barnets mänskliga rättigheter.²⁸ I denna uppsats kommer dock dessa benämningar att användas synonymt för att tillsammans forma ett gemensamt barnperspektiv där fokus ligger på såväl kunskap om barns särskilda utsatthet som säkerställande av barns rättigheter.

För det barnperspektiv som används i analysen av gällande rätt har barnkonventionen stor betydelse. Barnkonventionen erkänner barn som fullvärdiga rättighetsbärare och tillerkänner dem ett utökat skydd i förhållande till vissa grundläggande mänskliga rättigheter. Som exempel kan nämnas artikel 19

²⁵ Ibid. s. 94.

²⁶ Ibid. s. 92.

²⁷ Jfr Peczenik (1995) s. 92.

²⁸ Prop. 2009/10:232 s. 11.

som stadgar att barn ska skyddas mot alla former av psykiskt eller fysiskt våld, inklusive sexuella övergrepp samt artikel 34 vari konventionsstaternas skyldighet att vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att skydda barn mot sexualbrott slås fast. Barns särskilda sårbarhet och behov av skydd betonas också i konventionen.²⁹

Att uppsatsen antar ett barnperspektiv innebär att de diskussioner som följer i avsnitt 4 och 5 har sin utgångspunkt i säkerställande av barns rättigheter och barns skydd i den rättsliga regleringen. Det innebär också ett särskilt beaktande av barns särskilda utsatthet när det kommer till sexualbrott på nätet.

1.7 Forskningsläge

Enligt uppsatsens efterforskningar finns ingen etablerad forskning som undersöker kontaktbrottets förhållande till försöksläran och det eventuella införandet av ett försöksbrott. Forskningsläget på varje område för sig är däremot gott. På försöksområdet kan nämnas Asp, Ulväng och Jareborg som framstående teoretiker.

Vad gäller grooming kan, på den internationella arenan, McAlliden³⁰ och O'Connel³¹ nämnas. Den svenska forskningen om groomingbrottet utgörs bland annat av Brå:s kartläggning³² av kontaktbrottets praktiska tillämpning och böcker publicerade av Rogland och Christiansson³³.

1.8 Disposition

Uppsatsens huvuddel inleds i *avsnitt 2* med en redogörelse för försöksläran med speciellt fokus på de delar som blir relevanta för besvarandet av frågeställningen. Framställningen gör inte anspråk på att vara heltäckande utan syftar till att ge en initial bild av försöksbrottets struktur för att sedan relatera detta till kontaktbrottet. I *avsnitt 3* följer en presentation av groomingbrottet

²⁹ Se SOU 2016:19 s. 91.

³⁰ McAlliden har skrivit boken *'Grooming' and the sexual abuse of children* (2012)

³¹ Rachel O'Connell, doktor i psykologi etablerade 2013 en typologi över groomingprocessen, se avsnitt 3.1.

³² Brå rapport 2013:14.

³³ Författarparet har gett ut böckerna *Vad är grooming* (2016) och *"Jag kände mig speciell" : grooming på Internet* (2012).

och dess reglering i brottsbalken samt Lanzarotekonventionen. Avsnittet belyser särskilt groomingprocessens speciella karaktär och barns utsatthet i denna. Denna deskriptiva redogörelse åtföljs av en analys i *avsnitt 4*. I analysdelen relateras försöksbrottets struktur till groomingbrottet, för att sedan diskutera detta ur ett barn- och rättssäkerhetsperspektiv. Avslutningsvis besvaras frågeställningarna i *avsnitt 5*.

2 Försök till brott

2.1 Introduktion till försöksregleringen

Försök till brott regleras i 23 kap. 1 § BrB. Straffansvar förutsätter att försök för den aktuella brottstypen är straffbelagt.³⁴ Utöver detta, grundläggande krav, förutsätts att gärningsmannen har uppsåt i förhållande till fullbordandet av brottet.³⁵ För att ett straffbart försök ska föreligga krävs vidare att gärningsmannen påbörjat utförandet av brottet samt att konkret fara för brottets fullbordning föreligger alternativt att faran varit utesluten endast på grund av tillfälliga omständigheter.³⁶ Om brottet nått sin fullbordanspunkt utesluter det försöksansvar. Det krävs alltså att något av rekvisiten för det fullbordande brottet (som inte rör uppsåtet) av någon anledning inte är uppfyllt.³⁷ Detta brukar benämnas som att gärningen är kuperad.³⁸ Anledningen till att rekvisitet inte kan uppfyllas är av betydelse för bedömningen av huruvida fara för brottets fullbordning föreligger.³⁹

2.1.1 Uppsåt vid oavslutade försök

När gärningsmannen inte vidtagit alla åtgärder som krävs för att brottet ska fullbordas och ett *oavslutat försök* är för handen blir gärningsmannens inställning till att genomföra återstoden av handlingarna relevant. Huruvida gärningsmannen *beslutat* att utföra vad som krävs för att brottet ska fullbordas blir därigenom avgörande för ansvarsbedömningen.⁴⁰

2.1.2 Påbörjat utförande av brottet

Huruvida ett brott har påbörjats eller inte kan avgöras genom placering av brottets försökspunkt. Generellt sett torde omständigheterna i det enskilda fallet vara av stor betydelse för bedömningen av försökspunktens placering⁴¹. I

³⁴ Asp (2021) s. 74.

³⁵ Ibid. s. 54.

³⁶ Ibid. s. 33.

³⁷ Asp & Ulväng (2013) s. 397.

³⁸ Asp (2021) s. 36 – 38.

³⁹ Ibid. s. 39.

⁴⁰ NJA 2017 s. 531 p.17. *Bussen I Östberga*.

⁴¹ SOU 1940:19 s. 44.

det följande kommer dock generella principer för försökspunktens placering att presenteras. För att kunna bedöma vid vilken tidpunkt ett brott ska anses påbörjat behöver vi först ställa oss frågan vilket typ av handlande (eller effekt) som krävs för fullbordat brott. I nästa steg bör vi fundera över hur brottet i fråga typiskt sett begås.⁴² Detta presenteras i *avsnitt 3*.

Allt handlade som sker som ett förberedande led till en brottslig handling innebär inte att brottet, i rättslig mening ska anses påbörjat.⁴³ Det följer av praxis på området att det inte är önskvärt att placera försökspunkten allt för långt från det fullbordade brottet⁴⁴. Detta har bekräftats av Högsta domstolen i målet *Bussen i Östberga*.⁴⁵

När gärningsmannens handlingar endast utgör ett förberedande led i förhållande till det fullbordade brottet torde det, för att brottet ska kunna anses påbörjat, krävas att gärningsmannen är beredd att omedelbart förverkliga sitt uppsåt i förhållande till brottet genom att utföra de handlingar som återstår.⁴⁶ Högsta domstolen konstaterar också i praxis att ovisshet kring huruvida den misstänkte gärningsmannen är beredd att utföra de återstående handlingarna bör räknas honom till godo.⁴⁷

Enbart gärningsmannens uppsåt till att utföra de återstående handlingarna är dock inte tillräckligt för att påbörjansrekvisitet ska anses vara uppfyllt. Den avslutande gärningen måste också, enligt gärningsmannens uppfattning, vara sådan att den utgör ett brottsligt handlande.⁴⁸

2.1.3 Fara för brottets fullbordan

När försöksbestämmelsen i 23 kap. 1§ BrB talar om fara för brottets fullbordan, i förhållande till *oavslutade försök*, är det konkret fara som avses.⁴⁹ Kon-

⁴² Asp (2021) s. 78.

⁴³ Asp & Ulväng (2013) s. 403.

⁴⁴ NJA 1991 s. 332 och NJA 1995 s. 405.

⁴⁵ NJA 2017 s. 531 p. 20. *Bussen i Östberga*.

⁴⁶ Asp & Ulväng (2013) s. 404.

⁴⁷ NJA 1991 s. 332.

⁴⁸ Asp & Ulväng (2013) s. 400.

⁴⁹ Asp (2021) s. 101.

konkret fara har i den rättsliga litteraturen definierats som att faran för den (oönskade) följden är dels existentiellt möjlig, dels plausibel i beaktansvärd grad.⁵⁰ Att något är existentiellt möjligt betyder att det ska ligga ”inom det möjligas ram” att försöksgärningen leder till följden.⁵¹ En situation där följden inte är existentiellt möjlig kan exempelvis vara när någon försöker döda någon genom besvärjelser.⁵²

Plausibilitetskravet ska förstås som ett krav på en viss grad av sannolikhet. Graden av sannolikhet som krävs torde variera beroende på vad följden innebär. Vid fara för en mycket allvarlig följd, exempelvis död, kan även en lägre grad av sannolikhet vara godtagbar.⁵³

När vi konstaterat vad som avses med *konkret fara* blir nästa fråga vid vilken tidpunkt i händelseförloppet faran ska föreligga för att vi ska kunna tala om ett straffbart försök. Utgångspunkten är att konkret fara för brottets fullbordande ska föreligga vid försökspunkten. Detta innebär att försökspunkten, vilken diskuteras ovan, får betydelse för farebedömningen.⁵⁴

⁵⁰ Asp & Ulväng (2013) s. 93 – 95, s. 97.

⁵¹ Asp (2021) s. 102.

⁵² Ibid. s. 102.

⁵³ Ibid. s. 101 – 103.

⁵⁴ Ibid. s. 106.

3 Sexuell grooming

3.1 Vad är sexuell grooming?

Grooming kan kortfattat beskrivas som en process genom vilken en vuxen skapar kontakt med ett barn, blir barnets vän och sedan förbereder barnet för framtida sexuella övergrepp. Förberedelsen sker genom att långsamt förflytta barnets gränser för vad som uppfattas som ”normalt” och kan göras genom att i konversationer normalisera ett sexualiserat språk och sexuella teman. Hot, smicker, utpressning och gåvor är exempel på vanliga förövarstrategier.⁵⁵ Kontakterna tas ofta på sociala medier eller genom spel riktade till barn.⁵⁶ Gärningsmannen kan utge sig för att själv vara ungdom men vad som torde vara vanligare är att gärningsmannen tar kontakt under verklig identitet.⁵⁷

En typisk groomingsituation kan beskrivas genom en relativt enkel femstegsmodell.⁵⁸ Det första steget ”*the friendship forming stage*” innebär att gärningsmannen väljer ut och skapar en vänskaplig kontakt med ett barn.⁵⁹ Det andra steget ”*the relationship forming stage*” innebär en fördjupning av vänskap och tillit mellan barnet och förövaren och syftar till att framstå som en mycket nära vän till barnet.⁶⁰ I det tredje steget ”*the risk assessment stage*” genomför gärningsmannen en riskanalys genom att förhöra sig om exempelvis vilka som vet om kontakten.⁶¹ Det tredje steget innebär en övergång till det fjärde steget ”*exclusivity stage*”, i vilket en ömsesidig exklusiv relation mellan barnet och gärningsmannen formas. Exklusiviteten kan exempelvis ta sig uttryck genom att föräldrar får minskad betydelse i barnets liv till förmån för den starka samhörigheten med gärningsmannen.⁶² I det sista steget ”*the sexual stage*” börjar sexuella frågor och samtalsämnen

⁵⁵ Christianson & Rogland (2016) s. 107.

⁵⁶ Jfr Ds 2015:49 s. 14.

⁵⁷ Christianson & Rogland (2016) s.14.

⁵⁸ Modellen etablerades i en relativt tidig studie år 2003 av Rachel O’Connell.

⁵⁹ O’Connell (2003) s. 8.

⁶⁰ Ibid. s. 9.

⁶¹ Ibid s. 9.

⁶² Ibid s. 9.

introduceras. Efter den intensiva relationskapande kontakten som manifesteras i steg 1 – 4 framstår dessa frågor som normala och ofarliga för barnet.⁶³

3.2 Gällande rätt

3.2.1 Brottsbalkens reglering av grooming

Kontaktbrottet regleras i 6 kap. 10a § BrB och föreskriver att vuxna som, i sexuellt syfte, föreslår eller stämmer träff med ett barn under 15 år ska kunna dömas till straffansvar. Bestämmelsen, som infördes första gången 2009 tillkom i syfte att anpassa lagstiftningen till den digitala utveckling som under början på 2000-talet skapat nya möjligheter för vuxna som söker kontakt med barn i sexuellt syfte.⁶⁴ Redan i samband med kontaktbrottets införande möttes det av kritik av flera remissinstanser⁶⁵ med hänvisning till bestämmelsens tidiga ansvarsinträde. Som huvudsakligt argument mot bestämmelsens utformning lyftes svårigheten att bevisa sexuellt syfte eller brottsligt uppsåt.⁶⁶ Regeringen höll med om kritiken och konstaterade att ”*det ligger i sakens natur*” att vuxnas kontakter med barn kan vara vällovliga och legitima och att promemorians förslag blir helt beroende av att kunna fastställa huruvida handlingen från en *subjektiv* utgångspunkt kan tänkas leda till fara eller skada.⁶⁷

I sin nuvarande lydelse måste följande förutsättningar vara uppfyllda för att ansvar ska inträda enligt 6 kap. 10a§ BrB:

- 1) Gärningsmannen föreslår träff *eller* stämmer träff med ett barn under 15 år.
- 2) Förslaget sker i syfte att begå något av de i paragrafen uppräknade brotten.

⁶³ Ibid. s. 9-10.

⁶⁴ Prop. 2008/09:149 s. 19.

⁶⁵ Exempelvis JO, Helsingborgs tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Juridiska fakultetsstyrelsen vid Lunds universitet, Jämställdhetsombudsmannen och Sveriges advokatsamfund.

⁶⁶ Prop. 2008/09:149 s. 22.

⁶⁷ Ibid. s. 23.

Den första delen av bestämmelsen anger att straffansvar kan föreligga på två alternativa grunder. Att gärningsmannen föreslår en träff ska förstås som ett krav på att gärningsmannen, till ett barn, framställt ett konkret och preciserat förslag om en träff. Det är, för straffansvar, inte nödvändigt att gärningsmannen sedan ska ha vidtagit åtgärder i syfte att främja att träffen faktiskt blir av.⁶⁸ En distinktion måste göras mellan de alternativa rekvisiten ”föreslå en träff” och ”stämna träff”. Att det är straffbart att stämna träff med ett barn under 15 år (förutsatt att uppsåtskravet är uppfyllt) innebär att rekvisitet kan vara uppfyllt även om det är barnet som föreslår träffen. Uttrycket att *föreslå* eller *stämna träff* avser inte bara fysiska möten utan även möten via exempelvis chattforum, förutsatt att förslaget är tydligt och preciserat.⁶⁹ I bestämmelsen finns inget krav på att barnet faktiskt ska ha haft för avsikt att träffa den vuxne.⁷⁰ Placeringen av straffansvarets inträde motiveras med att det är vid denna tidpunkt som fara för att barnet ska utsättas för något av de uppräknade brotten föreligger.⁷¹ De i 6 kap 10§ BrB uppräknade brotten är *våldtäkt mot barn, sexuellt utnyttjande av barn, sexuellt övergrepp mot barn, utnyttjande av barn för sexuell posering* och *sexuellt ofredande*.

För bedömningen av om fara för att barnet ska utsättas för något av de uppräknade brotten föreligger torde det sakna betydelse om träffen är planerad att äga rum online eller offline. *Våldtäkt mot barn* enligt 6 kap. 4 § BrB kan begås online.⁷² Samma sak gäller för *sexuellt utnyttjande av barn*⁷³ enligt 6 kap. 5 § BrB och *sexuellt övergrepp mot barn*⁷⁴ enligt 6 kap. 6 § BrB. Vad gäller *utnyttjande av barn för sexuell posering* enligt 6 kap. 8 § BrB och *sexuellt ofredande* enligt 6 kap. 10 § BrB så torde det ligga i brottens natur att de kan begås över nätet⁷⁵.

I bestämmelsens första del finns även ett åldersrekvisit. För att rekvisitet ska vara uppfyllt ska barnet som kontaktförslaget framställs till vara under 15 år.

⁶⁸ Kravet på främjande åtgärd togs bort genom SFS 2017:1068.

⁶⁹ Prop. 2016/17:214 s. 18.

⁷⁰ Ibid s. 18.

⁷¹ Ibid s. 14.

⁷² Prop 2021/22:231 s. 87.

⁷³ Jfr Prop 2021/22:231 s. 87.

⁷⁴ Prop 2021/22:231 s. 88.

⁷⁵ Prop 2004/05:45 s. 146 och s. 149.

Gärningsmannen ska ha varit medveten om, alternativt haft skälig anledning att anta, att barnet var under 15 år.⁷⁶

Bestämmelsens andra del tar sikte på gärningsmannens uppsåt. Det krävs att gärningsmannen har ett avsiktsuppsåt att utföra något av de i bestämmelsen uppräknade brotten för att lagföring ska kunna ske.⁷⁷ För uppsatsens vidkommande benämns detta som ett krav på ”sexuellt syfte”. Med sexuellt syfte avses, i uppsatsen, avsiktsuppsåt i förhållande till något av de i 6 kap 10a§ BrB uppräknade brotten. För ansvar krävs inte förverkligande av uppsåtet. Uppsåtskravet innebär alltså ett krav på *överskjutande* uppsåt.⁷⁸

Vad gäller skyddsintresse är det i denna bestämmelse barns hälsa och sexuella integritet som skyddas.⁷⁹ Det råder i princip ingen tvekan om att skyddsintresset i detta fall är stort⁸⁰ och därför torde väga tungt även i jämförelse med andra intressen, exempelvis rättssäkerhet.

3.2.2 Lanzarotekonventionen

Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, även kallad Lanzarotekonventionen, ratificerades av Sverige år 2013.⁸¹ Enligt artikel 1 i Lanzarotekonventionen infördes den bland annat i syfte skydda barn mot sexuella övergrepp och att stärka det internationella samarbetet i dessa frågor. I artikel 23 i Lanzarotekonventionen regleras brottet som i konventionen benämns som *grooming*. Att Sverige har uppfyllt sina förpliktelser enligt artikel 23 torde det genom utformningen av 6 kap. 10a § BrB inte råda större tveksamheter kring.⁸² I artikel 24 i Lanzarotekonventionen stadgas att konventionsstaterna ska straffbelägga försök till sådana brott som avses i konventionens artikel 23. Genom artikel 24.3 har Sverige förbehållit sig rätten att inte införa en försökskriminalisering av kon-

⁷⁶ Prop 2016/17:214 s. 7.

⁷⁷ Ibid. s. 7, s. 18.

⁷⁸ Jfr Asp & Ulväng s. 361 – 362.

⁷⁹ Ds 2015:49 s. 100.

⁸⁰ Ibid. s. 101.

⁸¹ SÖ 2013:16 s. 1.

⁸² Jfr Prop. 2012/13:111 s. 77.

taktbrottet. Detta motiveras dels av att den kriminaliserade gärningen i praktiken redan kan ses som förberedelse inför andra sexualbrott, dels att en sådan kriminalisering skulle vara för långtgående.⁸³

3.3 Barns utsatthet i groomingprocessen

Den manipulationsprocess⁸⁴ som brottet innebär, i kombination med barns avsaknad av erfarenhet⁸⁵, leder till ett mycket stort behov av skydd. Barns särskilda utsatthet blir extra påtaglig eftersom möjligheterna för föräldrar att upptäcka dessa kontakter är liten. Detta beror dels på att det är en del av förövarstrategin att få barnen att känna skuld och skam och därför inte vilja berätta för någon⁸⁶, dels på att det finns en generationsklyfta avseende digitala användarkunskaper vilket gör det lättare för barn att aktivt dölja konversationer och liknande från sina föräldrar⁸⁷.

En annan faktor som gör barns utsatthet vid denna typ av kontakter påtaglig är att det i vissa fall rör sig om mycket snabba förlopp. Brå konstaterar i sin rapport om kontaktbrottet att tiden mellan att samtliga rekvisit i 6 kap. 10a § BrB uppfyllts och att (den fysiska) träffen äger rum är svår att utläsa. Av det tillgängliga förundersökningsmaterialet kan dock slutsatsen dras att tiden i flera fall varit kortare än ett dygn. Som kortast har det rört sig om så kort som en timme.⁸⁸ Detta gör kontakten mycket svårt att lagföra eftersom kontakten i många fall upptäcks antingen innan rekvisiten är uppfyllda (och alltså inte utgör något brott) eller efter att en träff ägt rum.⁸⁹ BRÅ:s statistik avser tiden mellan kontaktförslag och *fysiskt* möte. Det är uppsatsens uppfattning att denna tid, av naturliga skäl, torde vara kortare i fall där träffen äger rum online på exempelvis ett chattforum.

⁸³ Prop 2012/13:111 s. 87.

⁸⁴ Christianson & Rogland (2016) s. 10; s. 107.

⁸⁵ Ibid. s. 14.

⁸⁶ Christianson & Rogland (2016) s. 107 och McAlinden (2013) s. 103.

⁸⁷ Se Prop. 2008/09:149 s. 6.

⁸⁸ Brå rapport 2013:14 s. 60 – 61.

⁸⁹ Ds. 2015:49 s. 35 och Brå rapport 2013:14 s. 74.

4 Analys

4.1 Allmänt

För att kunna besvara uppsatsens frågeställningar behöver en analys göras av såväl kontaktbrottet som försöksbrottet. Detta för att undersöka hur dessa relaterar till varandra och hur försöksbrottets lagtekniska struktur skulle kunna appliceras på försök till kontakt med barn i sexuellt syfte. Vad som presenteras kommer även att analyseras ur ett barnrätts- och rättssäkerhetsperspektiv.

4.2 Försöksbrottets struktur relaterat till kontaktbrottet 6 kap. 10a § BrB

För att besvara frågan hur försöksbrottets struktur förhåller sig till kontaktbrottet i 6 kap, 10 § BrB kommer i denna del en hypotetisk försöksbedömning göras i syfte att analysera bestämmelsens praktiska tillämplighet samt identifiera eventuella hinder.

4.2.1 Kupering av gärningen

Vad som skulle kunna utgöra en kupering av gärningen torde inte vålla särskilt stora problem att avgöra. I en typsituation kan man tänka sig att kueringen sker genom att kontakten upptäcks av exempelvis barnets föräldrar och därför avbryts innan gärningsmannen hinner föreslå eller stämma träff. Man kan också tänka sig att det finns situationer där barnet helt enkelt slutar svara eller där gärningsmannens konto stängs ned av webbsideadministratörer eller liknande.

4.2.2 Uppsåt

För ansvar krävs ett överskjutande uppsåt i förhållande till den gärning som krävs för det fullbordande kontaktbrottet, det vill säga *föreslåendet eller stämmandet av en träff med ett barn i sexuellt syfte*. Det är alltså inte enbart det sexuella syftet som måste ha uppsåtstäckning utan uppsåt måste även fö-

religga i förhållande till föreslåendet eller stämmandet av en träff. För uppsatsens vidkommande kommer uppsåt eller oaktsamhet i förhållande till att barnet är under 15 år att presumeras. Oaktsamhet avseende ålder regleras i 6 kap. 13§ BrB.

Eftersom det, i de flesta fall, torde bli fråga om oavslutade försök⁹⁰ kan uppsåt till detta bli svårbevisat. Vad en person har för syften med kontakten och om denna planerar att i framtiden föreslå en träff kan rimligtvis ingen annan än personen själv veta. Samtidigt kan man fråga sig vilka legitima syften det kan finnas för en vuxen som tar kontakt med ett för honom okänt barn, genom exempelvis en spelsida.

Regeringen anför i propositionen *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften* att det inte är lämpligt med en presumtion för att alla vuxna som kontakter okända barn på internetforum gör det i sexuellt syfte.⁹¹ Jag är dock av uppfattningen att en presumtion för sexuellt syfte under förutsättning att vissa rekvisit är uppfyllda skulle kunna vara möjlig mot bakgrund av behovet att skydda barn mot dessa kontakter. Att en vuxen skapar ett konto på en hemsida riktad huvudsakligen till barn, 'lägger till' barn som vänner, inleder konversationer och använder ett, om än subtilt, sexuellt språkbruk torde kunna innebära en presumtion för att ett överskjutande uppsåt föreligger.

Även utan en presumtion torde det vara möjligt att dra slutsatser om gärningsmannens uppsåt. Att kommunikationen sker online kan, i bevishänseende, vara positivt eftersom det möjliggör återskapande av profiler, konversationer med mera. Genom en samlad bedömning av exempelvis chattloggar går det därmed möjligen att dra slutsatser om gärningsmannens uppsåt.

4.2.3 Försökspunkt

Fara för brottets fullbordan måste föreligga vid försökspunkten. I detta avsnitt ska därför ett försök till placering av en hypotetisk försökspunkt göras. Som

⁹⁰ Se avsnitt 4.2.1.

⁹¹ Prop. 2008/09:149 s. 23.

konstaterats ovan är omständigheterna i det enskilda fallet av avgörande betydelse i placeringen av en försökspunkt. Framställningen som följer syftar dock endast till att analysera hur en försökspunktplacering *skulle kunna* gå till och vilka problem som aktualiseras i ett typfall.

Försökspunkten får inte placeras för långt från det fullbordade brottet. Detta innebär att en försökspunkt när en vuxen skapar ett konto på en internetsida, även om denna huvudsakligen är riktad till barn, inte är lämplig. Denna slutsats dras mot bakgrund av Högsta domstolens resonemang i *Bussen i Östberga* där domstolen bekräftar tidigare praxis innebärande att försökspunkten inte ska placeras för långt från det fullbordade brottet.

En rimlig placering av försökspunkten får i stället anses vara någon gång mellan att groomingprocessen påbörjats⁹² och att kontaktbrottet fullbordas. Att placera försökspunkten när gärningsmannen genomför handlingar som tyder på att groomingen befinner sig i *the sexual stage* skulle kunna vara ett alternativ. Försökspunkten skulle kunna placeras här, relativt långt fram i groomingprocessen och vid en tidpunkt som (i de flesta fall) kan antas ligga nära brottets fullbordande. Här är det viktigt att poängtera att vi inte pratar om fullbordandet av något av de brott som räknas upp i 6 kap. 10a § BrB utan fullbordande av kontaktbrottet i sig. En placering av försökspunkten i ett tidigare stadium av groomingprocessen är av rättssäkerhetsskäl⁹³ inte lämpligt. När *the sexual stage* inleds har manipulationsprocessen, i många fall, gått långt. Gärningsmannen har försäkrat sig om att kontakten är exklusiv och genomfört en ”riskbedömning”. Barnet är alltså i en mycket utsatt situation och faran för att en träff ska föreslås eller stämmas får anses vara relativt stor. En placering av försökspunkten ytterligare längre fram i processen skulle antagligen leda till svårigheter att upptäcka och anmäla brottet innan dess fullbordande.

Ett problem som aktualiseras är att groomingprocessen torde se olika ut i olika fall och att de olika ”stegen”⁹⁴ inte är så lätta att identifiera i verkligheten. Detta är dock inte ett problem som är unikt för kontaktbrottet. Generellt gäller

⁹² Typologi över groomingsprocessens steg, se 3.1.

⁹³ Se avsnitt 4.3.

⁹⁴ Se avsnitt 3.1.

att handlingarna som leder fram till ett brott kan se ut på många olika sätt och att försökspunkten därför kan vara svår att placera utan ett konkret händelseförlopp.

4.2.4 Fara

Det är vid försökspunkten (som enligt ovan i de flesta fall torde placeras i *the sexual stage*) som fara för brottets fullbordan ska föreligga. Här pratar vi alltså om fara för att gärningsmannen, i sexuellt syfte, ska föreslå eller stämma träff med ett barn under 15 år. Även om man kan tänka sig fall där brottets fullbordan inte är existentiellt möjlig⁹⁵ torde kravet på existentiell möjlighet inte vålla några problem i normalfallet. Försöksgärningen (den manipulationsprocess som föregår försökspunkten) kan alltså, existentiellt sätt, leda till brottets fullbordan. Kravet på att brottets fullbordan ska vara plausibel kan dock ge upphov till en något svårare bedömning. Som framkommer ovan ska följderna vara plausibel i beaktansvärd grad. När kontakten har nått så långt som till *the sexual stage* torde det ligga nära till hands för gärningsmannen att föreslå eller stämma en träff. Uppsatsens bedömning är att en vuxen som under en tid haft denna typ av kontakt med ett barn till slut kommer att vilja förverkliga det sexuella uppsåtet, vilket förutsätter stämmande av träff. Att träff föreslås eller stäms får mot bakgrund av detta anses plausibelt i, åtminstone, beaktansvärd grad.

Barnperspektivet kan motivera varför en lägre grad av fara kan vara godtagbar. Flera aspekter talar för att följderna (att träff föreslås eller stäms) är så allvarlig att en lägre grad av plausibilitet kan accepteras. Dels handlar det om barns oförmåga att värja sig mot denna typ av manipulationstekniker från vuxna, dels om faran att ett kontaktförslag leder till en träff där ett övergrepp riskerar att äga rum. Ytterst handlar det om att skydda barn mot sexuella övergrepp⁹⁶ vilket får anses ha ett väldigt starkt skyddsintresse, något som styrks

⁹⁵ Exempelvis situationen att åldersrekvisitet (under 15 år) inte är uppfyllt och fara för brottets fullbordan är utesluten av denna anledning.

⁹⁶ Se Prop. 2008/09:149 s. 27.

av formuleringar i barnkonventionen⁹⁷. Hur rättssäkert det är med ansvarsinträde även om endast en låg grad av fara föreligger kan diskuteras. Ytterst riskerar en allt för generös farebedömning att leda till att oskyldiga personer döms till ansvar, vilket givetvis inte kan accepteras i en rättsstat.

4.3 Barnrättsperspektiv och rättssäkerhet

Barn har, utifrån ett barnrättsperspektiv, rätt till skydd mot alla former av sexuella övergrepp och närmanden från vuxna. När en vuxen i konversationer med ett barn använder ett sexualiserat språk, utan att det för den delen når upp till rekvisiten för sexuellt ofredande⁹⁸, får detta i sig ses som en kränkning av barnets sexuella integritet. Ur ett barnrättsperspektiv anser uppsatsen att det är önskvärt med ett mer långtgående skydd som gör det möjligt att ingripa på ett tidigare stadié i groomingprocessen.

Det råder ingen tvekan om att detta hypotetiska förslag till utvidgad kriminalisering genom införandet av ett försöksbrott är mycket långtgående. För en nyanserad analys måste därför barnperspektivet vägas mot rättssäkerhet⁹⁹. Inledningsvis ska poängteras att den *formella rättssäkerheten*, vilken i huvudsak tar sikte på rättsreglernas utformning, inte bidrar till särskilt mycket i denna analys. Detta eftersom uppsatsen inte presenterar något förslag på hur lagtexten (rent lagtekniskt) skulle kunna utformas. För att en kriminalisering av *försök till kontakt med barn i sexuellt syfte* ska vara godtagbar ur en rättssäkerhetssynpunkt behöver bestämmelsen vara klar, tydlig och ge upphov till en förutsebar rättstillämpning.

Ur ett *materiellt* perspektiv på rättssäkerhet kan en kriminalisering av kontaktbrottet på försöksstadiet kritiseras på ett mer omfattande sätt. Ett tidigare-lagt straffansvar skulle möjligtvis kunna leda till fler brottanmälningar och fler misstänkliggöranden. Risk för att ”vilken oskyldig kontakt som helst”¹⁰⁰ resulterar i ogrundade misstankar eller polisanmälningar bör inte förminska. Rent rättsligt torde inte detta vara ett problem. Om kontakten visar sig vara

⁹⁷ Se exempelvis artikel 19 och artikel 34 barnkonventionen.

⁹⁸ Se diskussion i avsnitt 1.3 angående gränsdragningen mot sexuellt ofredande.

⁹⁹ Se avsnitt 1.6.

¹⁰⁰ Jfr. Ds 2015:49 s. 113.

”oskyldig” skulle givetvis en eventuell uppsåtspresumtion¹⁰¹ brytas och anmälningen skulle inte resultera i lagföring. Samhällets allvarliga syn på sexualbrott mot barn skulle dock kunna leda till stigmatisering av den som oskyldigt misstänkts. Detta kan ses som en materiell rättssäkerhetsbrist.

Att införa ett straffansvar som ligger, förhållandevis, mycket långt från skyddsintresset kan också ses som en materiell rättssäkerhetsbrist. Ett straffansvar tidigt i det brottsliga handlandet förutsätter, som diskuterats ovan, att vikt fästs vid gärningsmannens brottsliga uppsåt. Eftersom det (av förklarliga skäl) endast är den misstänkte gärningsmannen själv som kan veta vad denna har för uppsåt får detta tänkas innebära en risk för felbedömningar. Detta får anses innebära en potentiellt allvarlig rättssäkerhetsbrist.

En effektiv implementering av den föreslagna bestämmelsen riskerar ytterligare rättsäkerhetsbrister. Exempelvis skulle åtgärder för att faktiskt upptäcka det brottsliga försöket på ett tidigt stadie (exempelvis provokativa åtgärder eller kontroll av internetforum) kunna kritiseras såsom integritetskränkande. Detta ligger dock utanför uppsåtsens område och kommer inte att diskuteras närmare.

¹⁰¹ Se avsnitt 4.2.2.

5 Slutsatser

5.1 Är det förenligt med den straffrättsliga försöksläran att straffbelägga kontaktbrottet på försöksstadiet?

Placeringen av försökspunkten torde inte välla större problem i förhållande till kontaktbrottet än till andra brott. Det är uppsatsens uppfattning att det, mot bakgrund av exempelvis tillgänglig chatthistorik och övriga omständigheter är möjligt att konstruera en försökspunkt för brottet. Givetvis kan svårbedömda situationer uppstå, inte minst i förhållande till kravet på att försökspunkten inte ska placeras för långt från fullbordat brott. Uppsatsens bedömning är dock att detta inte innebär ett generellt hinder. Slutsatsen här blir att det med avseende på möjligheterna att placera en försökspunkt är möjligt att straffbelägga kontakt med barn i sexuellt syfte på försöksstadiet. Denna slutsats ger dock inte något ensamt svar på frågeställningen. Försöksbedömningens övriga delar återstår och behandlas nedan.

Utöver att en försökspunkt måste placeras så måste även en farebedömning göras. Fara för brottets fullbordan ska föreligga vid försökspunkten. När en vuxen har kontakt med ett barn på nätet och försökspunkten nås (vilket typiskt sett torde ske i eller i anslutning till *the sexual stage*) torde det i många fall föreligga fara för kontaktbrottets fullbordan. Farebedömningen blir svår eftersom det är rekvisitet ”*föreslående eller stämmande av träff*” som faran ska relatera till och inte de i 6 kap 10a§ uppräknade brotten. Som konstateras i avsnitt 4.2.4 är brottets fullbordan, vid den hypotetiska försökspunkten, både existentiellt möjlig och plausibel. Med tanke på det starka skyddsintresset kan även en lägre grad av plausibilitet accepteras. Även om farebedömningen, som vid alla försöksbrott, blir knepig är uppsatsens slutsats att kontaktbrottet i denna del är förenligt med försöksbedömningen.

Uppsåtsbedömningen i förhållande till ett hypotetiskt försök till sexuella kontakter med barn ger upphov till viss problematik. Här blir det extra svårt ef-

tersom det inte enbart handlar om att bevisa att gärningsmannen haft ett sexuellt syfte med kontakten utan även att han haft uppsåt till att utföra de handlingar som återstår för att fullbordat brott skulle anses föreligga. Som diskuteras ovan skulle en presumtion för sexuellt syfte, under förutsättning att vissa rekvisit är uppfyllda, vara ett alternativ. Svårare är det att bevisa att gärningsmannen varit beredd (haft uppsåt) till att föreslå eller stämma träff med barnet. Kontakten kan ju visserligen vara tagen i sexuellt syfte men utan att gärningsmannen har några planer på att föreslå eller stämma träff med barnet. En presumtion för vad gärningsmannen är beredd att göra i nästa steg kan spontant uppfattas som märklig. Att rekvisitet ”föreslående/stämmande av träff” även avser träffar online bidrar dock enligt uppsatsen till uppfattningen att föreslåendet av en träff ligger mycket nära det sexuella uppsåtet. I situationer där gärningsmannen har ett sexuellt syfte torde det i många fall finnas uppsåt till att även föreslå en träff, via exempelvis ett chattforum. Detta eftersom ”träffar” online i många fall torde uppfattas som en naturlig del av konversationen online (även i situationer där gärningsmannen inte är beredd att gå så långt som att föreslå en fysisk träff). En presumtion som omfattar även uppsåt till föreslåendet av träff är därför enligt uppsatsens uppfattning rimlig. Försöksbrottets struktur är alltså även vad gäller uppsåtsbedömningen förenlig med kontaktbrottet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den straffrättsliga synen på försök och hur en försöksbedömning ska göras är kompatibel med kontaktbrottet.

5.2 Hur kan ett sådant försöksbrott motiveras utifrån ett barnrättsperspektiv?

Att straffbelägga kontakt med barn i sexuellt syfte på försöksstadiet skulle göra det möjligt att ingripa i situationer när exempelvis ett barns föräldrar upptäcker och polisanmäler kontakten innan en träff hunnit föreslås eller stämmas. Ur ett barnperspektiv är detta positivt eftersom det erkänner groomingen (eller kontakten) i sig som otillbörlig. Möjlighet till ingripande innan

en träff faktiskt föreslagits eller stämts torde också leda till att färre barn utsätts eller riskerar att utsättas för övergrepp eftersom faran för detta torde öka väsentligt genom kontaktförslaget.¹⁰²

Detta bygger på att fara föreligger redan innan ett sådant förslag. Som diskuteras ovan¹⁰³ kan viss fara för brottets fullbordan anses föreligga vid (den hypotetiska) försökspunkten.

Ur ett rättssäkerhetsperspektiv (med avseende på rättssäkerheten för den brottsmisstänkta) är en kriminalisering av *försök till kontakt med barn i sexuell syfte* inte helt oproblematiskt. Samtidigt som rättssäkerheten för misstänkta förövare väger mycket tungt gör även barns rätt till skydd från övergrepp det. Även om de rättssäkerhetsproblem som diskuteras ovan är mycket allvarliga kan dessa inte anses väga tyngre än barns rätt till skydd mot övergrepp och kränkningar av den sexuella integriteten. Ur det barnperspektiv som uppsatsen antagit framkommer det tydligt att skyddet av barn kan motivera mycket långtgående åtgärder.

5.3 Vägen framåt

Ovan har konstaterats att försöksbrottets struktur, mot bakgrund av utredningen, är förenlig med kontaktbrottet. Med detta avses att det enligt uppsatsen är möjligt att göra en bedömning av försöksbrottets olika delar i förhållande till grooming så som det regleras i 6 kap. 10a§ BrB.

Enbart det faktum att det på ett tekniskt plan är förenligt med försöksbrottet kan inte anses besvara frågan om utvidgandet av straffansvaret genom införandet av ett försöksbrott är lämpligt. Vägen framåt fodrar en undersökning och diskussion i förhållande till grunderna för kriminalisering, förbättring av möjligheterna att upptäcka grooming (exempelvis genom provokativa åtgärder¹⁰⁴) och rättssystemets resurser.

¹⁰² Se avsnitt 3.2.1.

¹⁰³ Se avsnitt 4.2.4.

¹⁰⁴ Jfr Motion 2020/21:1721.

Referens- och litteraturlista

LITTERATUR

Asp, Petter & Ulväng, Magnus (2013). *Kriminalrättens grunder. 2.*, omarb. uppl. Uppsala: Iustus

Asp, Petter (2021). *De osjälvständiga brottsformerna: försök, förberedelse, stämpling, (gärningsmannaskap &) medverkan, underlåtenhet att avslöja och förhindra brott*. Upplaga 1 Uppsala: Iustus förlag

Christianson, Sven-Åke & Rogland, Ulrika (2016). *Vad är grooming?*. Malmö: Arx

Frändberg, Åke (2000) *Om rättssäkerhet*, Juridisk tidskrift Nr 2 2000/01

Kleineman, Jan (2018) *Rättsdogmatisk metod i*: Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.) (2018). *Juridisk metodlära*. Andra upplagan Lund: Studentlitteratur

McAlinden, Anne-Marie. (2013). *'Grooming' and the sexual abuse of children* [elektronisk resurs] *institutional, Internet, and familial dimensions* Oxford: Oxford University Press

O'Connell, Rachel (2003) *A typology of child cybersexploitation and online grooming practices* <<https://image.guardian.co.uk/sys-files/Society/documents/2003/07/17/Groomingreport.pdf>> (hämtad 2023-12-10)

Peczenik, Aleksander (1995). *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*. 1. uppl. Stockholm: Fritze

KÄLLOR

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden och kommittédirektiv

SOU 1940:19 *Förslag till ändrad lagstiftning om straff för försök till brott*

Ds 2007:13 *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften*

Ds 2015:49 *Översyn av straffbestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte*

SOU 2016:19 *Barnkonventionen blir svensk lag*

Dir. 2022:7 *Barns skydd mot sexuella kränkningar samt vissa frågor om brott mot kvinnor och äldre.*

Propositioner och regeringsskrivelser

Prop. 2004/5:45 *En ny sexualbrottslagstiftning*

Prop. 2008/09:149 *Vuxnas kontakter med barn i sexuella syften*

Prop. 2009/10:232 *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige*

Prop. 2012/13:111 *En skärpt sexualbrottslagstiftning*

Prop. 2016/17:214 *Effektivare lagstiftning mot vuxnas kontakter med barn i sexuellt syfte*

Prop. 2021/22:231 *Skärpt syn på våldtäkt och andra sexuella kränkningar*

Övrigt offentligt tryck

SÖ 2013:16 Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp

Rättsfall m.m.

NJA 1991 s. 332

NJA 1995 s. 405 Getingerånet

NJA 2017 s. 531 Bussen i Östberga

Övrigt

Brottsförebyggande rådet, Rapport 2013:14, *Bestämmelsen om kontakt med barn i sexuellt syfte: en uppföljning av tillämpningen av lagen från polisanmälningar till domar.* <https://bra.se/download/18.421a6a7d13def01048a80008906/1528102881396/2013_14_Best%C3%A4mmelsen_kontakt_med_barn_i_sexuellt_syfte.pdf> (hämtad 2023-11-15)